

FOOD STANDARDS AND THEIR HARMONIZATION WITH INTERNATIONAL AND EUROPEAN REQUIREMENTS

G. Gumenyuk, Y. Sliva

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

Key words:

Standards

Food products

Degree of harmonization

Regulatory framework

Article history:

Received 23.12.2014

Received in revised form
26.01.2015

Accepted 18.02.2015

Corresponding author:

G. Gumenyuk

E-mail:

npuht@ukr.net

ABSTRACT

The article analyzes the existing regulations in Ukraine related to such products as milk, meat, fish, grains, vegetables, fruits and products of their processing, as well as the level of harmonization with international and European standards. It has been found that there are more than 1000 effective standards for these types of food. 62 % of the total number of regulations are DSTU standards and 38 % are GOST standards. The level of harmonized effective regulations in Ukraine is, on average, 41.1 % and 3.4 %, respectively. DSTU harmonization at the level of 71.8 % can be considered satisfactory. The level of standards harmonization for other food industry facilities is also satisfactory (91.3 %). These are standards concerning the requirements for products transportation and storage, environmental protection during the production process etc. The analysis of existing ISO and EN standards indicates that their list is updated regularly, which motivates to study the requirements of these standards and to determine in a timely manner the feasibility of their implementation in Ukraine.

СТАНДАРТИ НА ХАРЧОВІ ПРОДУКТИ ТА ЇХ ГАРМОНІЗАЦІЯ З МІЖНАРОДНИМИ І ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ВИМОГАМИ

Г.Д. Гуменюк, Ю.В. Слива

Національний університет біоресурсів і природокористування України

У статті проаналізовано чинні в Україні нормативні документи (НД), що стосуються таких продуктів, як молоко, м'ясо, риба, зерно, овочі, фрукти й продукти їх перероблення, і рівень гармонізації їх з міжнародними та європейськими стандартами. З'ясовано, що на зазначені види харчової продукції чинними є більше 1000 стандартів, із них 62 % ДСТУ, 38 % ГОСТ від загальної кількості нормативних документів. Рівень гармонізованих нормативних документів, чинних в Україні, становить в середньому 41,1 % і 3,4 %. Задовільним можна вважати рівень гармонізації ДСТУ на методи контролю показників якості і безпечності продукції, який становить 71,8 %, задовільним також є рівень гармонізації стандартів на інші об'єкти харчової галузі

БЕЗПЕКА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

(стандарти щодо вимог до транспортування і зберігання продукції, охорони довкілля при виробництві продукції тощо), який становить 91,3 %. Аналіз чинних стандартів ISO і EN свідчить про те, що перелік їх систематично поновлюється, що спонукає вивчати вимоги цих стандартів і своєчасно визначати доцільність їх упровадження в Україні.

Ключові слова: стандарти, харчові продукти, стан гармонізації, нормативна база.

Україна прагне свою харчову продукцію та продовольчу сировину продавати на міжнародному та європейському ринках. Конкурентною на цих ринках може бути тільки високоякісна й безпечна продукція. Виготовлення та випробування харчових продуктів за вимогами міжнародних чи європейських стандартів сприятиме її конкурентоспроможності, а також зніматиме технічні бар'єри в торгівлі.

Метою дослідження є вивчення сучасного стану нормативної бази на харчові продукти, рівень її гармонізації з міжнародними і європейськими стандартами.

Результати і обговорення. Для оцінювання сучасного стану нормативної бази на харчові продукти проведено аналіз чинних в Україні нормативних документів станом на 01.07.2014 [1]. Результати аналізу наведені в табл. 1.

Таблиця 1. Загальна кількість стандартів, чинних в Україні

Стандарти на продукцію	ДСТУ	ГОСТ	Разом
М'ясо і м'ясні продукти	93	76	169
Молоко і молочні продукти	139	43	182
Риба і рибні продукти	32	81	113
Зерно, бобові культури і продукти їх перероблення	134	116	250
Фрукти і продукти їх перероблення	92	43	135
Овочі і продукти їх перероблення	128	34	162
Фрукти, овочі і продукти їх перероблення	58	22	80
Усього	676	415	1091

Отже, із загальної кількості стандартів 62 % — ДСТУ, 38 % — ГОСТ.

За останні чотири роки значно зменшилась кількість міждержавних стандартів (ГОСТ), що можна пояснити переглядом і скасуванням в Україні застарілих НД, які не відповідають сучасним вимогам. Із загальної кількості стандартів (ДСТУ і ГОСТ) на продукцію чинними є 573 (52,6 %), на методи контролю — 390 (35,7 %), на інші об'єкти стандартизації — 128 (11,7 %).

Згідно із Законом України «Про стандартизацію» [2], одним із принципів державної політики у сфері стандартизації є пріоритетність упровадження міжнародних стандартів. Результати аналізу стану гармонізації національних

стандартів на продукцію, методи контролю та інші об'єкти стандартизації (вимоги щодо транспортування, зберігання, охорони довкілля тощо) з міжнародними та європейськими наведені у табл. 2 і 3.

У результаті проведеного аналізу встановлено, що стандарти на продукцію (як ДСТУ, так і ГОСТ) практично не гармонізовані з вимогами міжнародних стандартів. Загальний рівень гармонізації ДСТУ на продукцію в середньому складає 5,8 % (табл. 2). Це пояснюється тим, що міжнародних стандартів на продукцію дуже мало, адже вона виготовляється у кожній країні за своєю технологією, рецептурою, з використанням вітчизняної сировини, тому вимоги стандартів на харчову продукцію не створюють технічних бар'єрів у торгівлі, оскільки їх можна врегулювати угодами (контрактами) між торговими партнерами. Створюють технічні бар'єри в торгівлі переважно максимально допустимі рівні показників безпечності та методи їх контролю. Саме ці стандарти потребують гармонізації.

Встановлено, що найнижчий рівень гармонізації ДСТУ на методи контролю овочів і фруктів в загальному складає 57,7 %, зерна і продуктів перероблення — 72,7 %, м'яса та молока і продуктів їх перероблення — відповідно 79,2 % і 81,3 %. Загальний рівень гармонізації ДСТУ на методи контролю складає 71,8 %, а це свідчить про те, що ДСТУ, яким надається чинність в Україні, відповідають міжнародним або європейським. Якщо розглядати гармонізацію стандартів у розрізі міжнародних організацій, то в основному гармонізовані стандарти ISO і незначна кількість стандартів EN, оскільки більшість стандартів EN — це стандарти ISO, прийняті як європейські.

Таблиця 2. Гармонізація національних стандартів (ДСТУ)

Назва продукції	Продукція			Методи контролю			Інші стандарти			Загальний рівень гармонізації, %
	усього	в т.ч. гармонізовані	%	усього	в т.ч. гармонізовані	%	усього	в т.ч. гармонізовані	%	
М'ясо і м'ясні продукти	63	-	-	24	19	79,2	6	4	66,7	24,7
Молоко і молочні продукти	44	-	-	91	74	81,3	4	3	75,0	55,4
Риба і рибні продукти	24	11	45,8	5	-	-	3	-	-	34,4
Зерно, бобові культури і продукти їх перероблення	76	-	-	55	40	72,7	3	1	33,3	30,6
Фрукти і продукти їх перероблення	54	5	9,2	1	1	100	37	37	100	46,7
Овочі і продукти їх перероблення	79	4	5,1	2	2	100	47	46	97,9	41,0
Фрукти, овочі і продукти їх перероблення	5	-	-	49	27	55,1	4	4	100	53,4
Усього	345	20	5,8	227	163	71,8	104	95	91,3	41,1

БЕЗПЕКА ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Таблиця 3. Гармонізація міждержавних стандартів (ГОСТ)

Назва продукції	Продукція			Методи контролю			Інші стандарти			Загальний рівень гармонізації, %
	усього	в т.ч. гармонізовані	%	усього	в т.ч. гармонізовані	%	усього	в т.ч. гармонізовані	%	
М'ясо і м'ясні продукти	46	-	-	21	-	-	9	-	-	-
Молоко і молочні продукти	6	-	-	34	-	-	3	-	-	-
Риба і рибні продукти	63	-	-	16	-	-	2	-	-	-
Зерно, бобові культури і продукти їх перероблення	52	-	-	61	10	16,4	3	1	33,3	9,5
Фрукти і продукти їх перероблення	36	-	-	5	-	-	2	-	-	-
Овочі і продукти їх перероблення	25	-	-	7	-	-	2	-	-	-
Фрукти, овочі і продукти їх перероблення	-	-	-	19	1	5,3	3	2	66,7	13,6
Усього	228	-	-	163	11	6,7	24	3	12,5	3,4

Рівень гармонізації ГОСТ на методи контролю значно нижчий і становить по зерну 16,4 %, стандарти на методи контролю іншої продукції не гармонізовані. Це можна пояснити тим, що ГОСТ були розроблені в 70—80 роках минулого століття, а в той час ця проблема не була такою актуальною.

Держспоживстандартом України прийнято програму, згідно з якою міждержавні стандарти (ГОСТ), розроблені до 1992 р., мають бути переглянуті з метою визначення доцільності їх застосування в Україні. В результаті виконання програми кількість ГОСТ, чинних в Україні, значно зменшилась.

Гармонізація національних стандартів щодо вимог до інших об'єктів (безпеки, охорони довкілля, вимог щодо зберігання, транспортування тощо), на фрукти і овочі становить 98,8 %, на м'ясо і молоко — відповідно 66,7 і 75 %.

Розглянуто також стандарти (ДСТУ) на методи контролю матеріалів, які знаходяться в контакт з харчовими продуктами, всі вони гармонізовані з ISO та EN. Найнижчий рівень гармонізації за всіма категоріями національних стандартів (ДСТУ) на м'ясо та м'ясні продукти (24,7 %), зерно, бобові культури та продукти їх перероблення (30,6 %), а також на рибу і рибні продукти (34,4 %).

Загальний низький рівень пояснюється тим, що стандарти на продукцію, а їх більше 50 % від загальної кількості, практично не гармонізовані (5,8 %). Загальний рівень гармонізації розглянутих галузей харчової промисловості складає: ДСТУ — 41,1 %, ГОСТ — 3,4 %.

Якщо порівнювати сучасний стан стандартизації у харчовій галузі з тим, що був у попередні роки [3], то суттєво зменшилась кількість міждержавних

стандартів (ГОСТ), чинних в Україні. Дещо більше гармонізований ДСТУ на продукцію та на інші об'єкти стандартизації. Зменшилась кількість гармонізованих ГОСТ на методи контролю продукції та на інші об'єкти стандартизації, а також в середньому по вивчених видах продукції. Отже, можна вважати, що за останні роки суттєвих змін не відбулось, відхилення коливаються в межах похибки при підрахунку, а також, можливо, через оформлення каталогів НД дещо за іншою формою.

У цій публікації не розглядаються такі категорії НД, як ГСТУ і СОУ, оскільки інформації про ці документи в останніх каталогах немає, а також ТУУ, які детально були розглянуті раніше [3]. До того ж ситуація за цей період не змінилась.

Слід зазначити, що рівень гармонізації національних стандартів (ДСТУ) на методи контролю та інші об'єкти можна вважати задовільним. Приводимо для інформації кількість чинних стандартів ISO і EN у цій же галузі [4, 5] для того, щоб зорієнтувати розробників стандартів на їх гармонізацію (табл. 4).

Таблиця 4. Міжнародна і європейська нормативна база у харчовій промисловості

Назва продукції	Продукція		Методи контролю		Інші об'єкти		Загальна кількість, ISO/EN
	ISO	EN	ISO	EN	ISO	EN	
1	2	3	4	5	6	7	8
Технологічні процеси в харчовій промисловості	-	-	1	1	10	4	11/5
Харчові продукти	-	-	2	13	5	2	7/15
Загальні методи контролю харчових продуктів	-	-	22	66	3	-	25/66
Зерно, бобові культури і продукти перероблення	3	-	52	42	8	2	63/44
Фрукти, овочі і продукти їх перероблення	-	-	41	5	8	-	49/5
Фрукти і продукти їх перероблення	10	-	12	4	17	-	39/4
Овочі і продукти їх перероблення	-	-	1	4	25	-	26/4
Молоко і молочні продукти	1	-	124	28	14	3	139/31
М'ясо і м'ясні продукти	-	-	19	4	1	-	20/4
Прянощі, приправи і харчові добавки	39	3	28	8	2	3	69/14
Морозиво і заморожені кондитерські вироби	-	-	2	1	-	-	2/1
Органолептичний аналіз	-	-	3	-	28	7	31/7
Матеріали і предмети в контакті з харчовими продуктами	1	20	8	71	9	3	18/94
Установки і устаткування для харчової промисловості	-	-	-	-	14	52	14/52
Масло	-	-	13	4	-	-	13/4

1	2	3	4	5	6	7	8
Сир	-	-	23	7	1	-	24/7
Чай	6	-	15	-	4	-	25/0
Кава і замітники кави	-	-	15	1	8	-	23/1
Какао	1	-	2	-	1	-	4/0
Крохмаль і продукти з нього	-	-	25	17	-	1	25/18
Шоколад	-	-	3	2	-	-	3/2
Харчові олії і жири. Насіння олійних культур	1	-	25	17	1	-	27/17
Тваринні і рослинні жири та олії	-	-	81	52	1	1	82/53
Напої, алкогольні напої	-	-	-	1	-	-	0/1
Безалкогольні напої	-	-	-	31	-	-	0/31
Усього	62	23	518	383	167	78	747/484

Слід зазначити, що стандарти ISO і EN на продукцію складають відповідно 8,3 і 4,8 % від загальної кількості. Стандарти ISO — це в основному стандарти на прянощі, приправи та харчові добавки, а стандарти EN — на матеріали та предмети, що контактують з харчовими продуктами. Основна кількість стандартів (як ISO, так і EN) на методи контролю показників якості і безпеки складає відповідно 69,3 і 79,1 %, стандарти на інші об'єкти складають 22,4 і 16,1 % від загальної кількості стандартів у цих організаціях.

Заслуговують на увагу фахівців стандарти інших міжнародних організацій — Комісії Кодекс аліментаріус/ФАО/ВООЗ, Європейської економічної комісії ООН та вузькоспеціалізованих міжнародних організацій (на молоко, зерно, олії, виноград, фруктові соки тощо). Коротка інформація про стандарти цих міжнародних організацій наведена у статті [3].

Висновки

Встановлено, що на вивчені види харчової продукції чинним є 1091 стандарт, із них 62 % ДСТУ, 38 % ГОСТ від загальної кількості стандартів. За останні роки відчутно зменшилася кількість міждержавних стандартів (ГОСТ).

Рівень гармонізованих ДСТУ і ГОСТ у середньому становить 41,1 % і 3,4 %. Задовільною можна вважати гармонізацію ДСТУ на методи контролю показників якості і безпечності продукції, яка становить 71,8 %, тому що саме вони є джерелом виникнення технічних бар'єрів у торгівлі. Також задовільною є гармонізація стандартів на інші об'єкти харчової галузі (стандарти щодо вимог до транспортування і зберігання продукції, охорони довкілля при виробництві продукції тощо), яка становить 91,3 %.

Аналіз чинних стандартів ISO і EN свідчить про те, що перелік їх систематично поновлюється. Це спонукає вивчати вимоги цих стандартів і своєчасно визначати доцільність їх упровадження в Україні.

Література

1. *Каталог* нормативних документів України станом на 01.07.2014.

2. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 № 1315-VII. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.

3. Гуменюк Г., Слива Ю. Сучасний стан стандартизації сільськогосподарської й харчової продукції. Її рівень гармонізації з міжнародними вимогами // Стандартизація, сертифікація, якість. — 2011. — № 6. — С. 19—24.

4. Перелік міжнародних стандартів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.iso.org/iso/iso_catalogue.htm.

5. Перелік європейських стандартів [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.esearch.cen.eu/extended-Search.aspx.

СТАНДАРТЫ НА ПИЩЕВЫЕ ПРОДУКТЫ И ИХ ГАРМОНИЗАЦИЯ С МЕЖДУНАРОДНЫМИ И ЕВРОПЕЙСКИМ ТРЕБОВАНИЯМ

Г.Д. Гуменюк, Ю.В. Слива

Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины

В статье проанализированы действующие в Украине нормативные документы (НД), касающиеся таких продуктов, как молоко, мясо, рыба, зерно, овощи, фрукты и продукты их переработки, и уровень гармонизации их с международными и европейскими стандартами. Установлено, что на указанные виды пищевой продукции действующими являются более 1000 стандартов, из них 62 % ДСТУ, 38 % ГОСТ от общего количества нормативных документов. Уровень гармонизированных нормативных документов, действующих в Украине, составляет в среднем 41,1 % и 3,4 %. Удовлетворительным можно считать уровень гармонизации ДСТУ на методы контроля показателей качества и безопасности продукции, который составляет 71,8 %, удовлетворительным также можно считать уровень гармонизации стандартов на другие объекты пищевой отрасли (стандарты относительно требований к транспортированию и хранению продукции, охраны окружающей среды при производстве продукции и т.д.), который составляет 91,3 %. Анализ действующих стандартов ISO и EN свидетельствует о том, что перечень их систематически возобновляется, что побуждает изучать требования этих стандартов и своевременно определять целесообразность их внедрения в Украине.

Ключевые слова: *стандарты, пищевые продукты, степень гармонизации, нормативная база.*